

زندگانی سیاسی خاندان اقبال

مظفر شاہدی

تابستان ۱۳۸۸

سرشناسه:	شاهدی، مظفر، ۱۳۴۵
عنوان و نام پدیدآور:	زندگانی سیاسی خاندان اقبال/ مظفر شاهدی.
مشخصات نشر:	تهران: موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ۱۳۸۸.
مشخصات ظاهری:	۳۶۵ ص.: مصور.
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۲۸۳۴-۲۴-۹
وضعیت فهرست نویسی:	فیبیا
یادداشت:	کتابنامه به صورت زیرنویس.
یادداشت:	نمایه.
موضوع:	اقبال (خاندان).
موضوع:	سیاستمداران ایرانی.
شناسه افزوده:	مطالعات تاریخ معاصر ایران
رده‌بندی کنگره:	DSR ۱۴۵۸/ش۸۹ ۱۳۸۷
رده‌بندی دبیری:	۹۵۵/۰۸۲۴۰۹۲۲
شماره کتابشناسی ملی:	۱۲۵۹۳۴۰

زندگانی سیاسی خاندان اقبال

مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران

تهران، خیابان ولی عصر، شهید فیاضی (فرشته)، نبش چاران، شماره ۱۲۸

صندوق پستی: ۱۹۳۹۵/۱۹۷۵ تلفن: ۸-۲۲۶۰۴۰۳۷

پست الکترونیک: info@ijchs.org

نشانی وب: www.ijchs.org

نویسنده: مظفر شاهدی

حروفچینی و صفحه‌آرایی: مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران

چاپ اول: تابستان ۱۳۸۸

تعداد: ۱۵۰۰

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۸۳۴-۲۴-۹

قیمت: ۳۰۰۰ تومان

کلیه حقوق این اثر متعلق به مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران می‌باشد

فهرست مطالب

● پیشگفتار	۹
● مقدمه	۱۱
فصل اول: پیشینه خاندان اقبال	۱۳-۲۰
پیشینه خانوادگی	۱۳
حاجی میرزا ابوتراب	۱۳
بازماندگان میرزا ابوتراب مقبل السلطنه	۱۹
فصل دوم: زندگی سیاسی علی اقبال	۲۱-۴۷
پیشینه	۲۱
علی اقبال نماینده دائمی مجلس شورای ملی	۲۲
علی اقبال در دوران نخست‌وزیری پنج روزه قوام	۳۳
پایان فعالیتهای سیاسی رسمی	۴۰
رابطه با دکتر منوچهر اقبال	۴۰
داستان واردات اتوبوس از آلمان	۴۶
پایان عمر علی اقبال	۴۷
فصل سوم: فراز و فرود زندگی خسرو اقبال	۴۹-۱۰۱
پیشینه	۴۹
حزب پیکار	۴۹

۵۰	فعالیت‌های سیاسی و مطبوعاتی
۶۰	در راه ائتلاف حزبی
۶۱	دستگیری خسرو اقبال از سوی متفقین
۶۹	خسرو اقبال و قوام‌السلطنه
۷۳	پایان فعالیت سیاسی و دولتی خسرو اقبال
۷۵	روابط خسرو اقبال با دکتر منوچهر اقبال
۷۵	ماجرای خرید اتوبوس از آلمان و نقش خسرو اقبال
۷۹	خسرو اقبال در عرصه فعالیت‌های اقتصادی
۸۲	روابط خسرو اقبال با ساواک و سفارت آمریکا در تهران
۸۴	خسرو اقبال در دوران انقلاب
۱۰۱	پس از پیروزی انقلاب اسلامی
۱۰۳-۱۱۶	فصل چهارم: زندگانی عبدالوهاب اقبال
۱۰۳	پیشینه
۱۰۴	دستگیری عبدالوهاب اقبال از سوی متفقین
۱۰۵	عبدالوهاب اقبال در مجلس مؤسسان دوم
۱۰۷	عبدالوهاب اقبال در مجلس شورای ملی دوره ۱۶
۱۰۹	عبدالوهاب اقبال در شهرداری مشهد
۱۱۱	عبدالوهاب اقبال در دوران نخست‌وزیری دکتر منوچهر اقبال
۱۱۲	استانداری کرمان
۱۱۴	روابط عبدالوهاب اقبال با شریف امامی
۱۱۵	عبدالوهاب اقبال متولی آستانه مقدس قم
۱۱۶	پایان عمر
۱۱۷-۱۳۸	فصل پنجم: زندگی و روزگار محمدعلی و احمد اقبال
۱۱۷	۱. محمدعلی اقبال
۱۱۷	پیشینه
۱۱۹	۲. احمد اقبال
۱۱۹	پیشینه

در حزب میهن پرستان	۱۱۹
احمد اقبال در وزارت امور خارجه	۱۲۰
عضویت احمد اقبال در لژهای فراماسونری	۱۳۴
فصل ششم: سایر اعضا و منسوبان خاندان اقبال	۱۳۹-۱۵۸
۱. ایراندخت (ایران) اقبال	۱۳۹
۲. کورش اقبال	۱۴۱
کورش اقبال در لژهای فراماسونری	۱۴۴
۳. هوشنگ اقبال	۱۴۸
۴. منصور اقبال	۱۵۰
۵. حوری اقبال	۱۵۴
۶. اقبال اقبال	۱۵۴
سخن پایانی	۱۵۹
منابع و مأخذ	۱۶۱
اسناد نوشتاری و تصویری	۱۶۷
فهرست اعلام	۲۵۵

پیشگفتار

استخراج، گردآوری و دسترسی به منابع و مآخذ متعدد و پرشمار اطلاعاتی، همچنان مهمترین و تعیین‌کننده‌ترین مرحله پژوهش و تحقیقات تاریخی است در شؤن، سطوح و مقاطع مختلف. در این میان البته پراکندگی و نواقص قابل توجه دامنگیر مراکز اسنادی، کتابخانه‌ها و سایر منابع اطلاعاتی و مطالعاتی در کشور کماکان بر دشواری دامنه کار و فعالیت پژوهشگران و محققان می‌افزاید. پژوهش حاضر و درواقع نگارنده این سطور هم، بدون تردید با این گونه مشکلات و کاستیها مواجه بود. با این حال نهایت تلاش صورت گرفت بلکه از میان آن همه منابع مطالعاتی پراکنده و در بسیاری موارد نه‌چندان موثق و گویا، پژوهشی قابل اعتنا درباره خاندان اقبال در دسترس مخاطبان و علاقه‌مندان به مباحث تاریخ معاصر ایران قرار گیرد. بیشترین منابع اطلاعاتی و مطالعاتی این پژوهش به اتکای مرکز اسناد مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران و نیز کتابخانه بسیار غنی و پرارزش این مؤسسه حاصل شد. نگارنده بر خود فرض می‌داند از مسئولان و کارکنان کتابخانه و مرکز اسناد مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، به ویژه خانمها و آقایان: معصومه عمادی، سحر کریمی، رضا فراستی، حسین کلاته، اکبر مشعوف، احمد فاضلی‌پناه، غلامرضا شریفی، حسین ریوندی و مهدی شمیرانی صمیمانه تشکر و قدردانی نماید که موجبات بهره‌مندی نگارنده از منابع مطالعاتی موجود در این مرکز را فراهم آوردند. البته قدردان زحمات بدون شائبه جناب آقای محمدحسین طارمی رئیس محترم مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، جناب آقای موسی فقیه حقانی مدیر محترم پژوهش، آقایان مختار حدیدی و جلال فرهمند هستم. بدون تردید هرگاه همت

و تلاش این عزیزان نبود، کتاب حاضر به زیور چاپ و انتشار آراسته نمی شد. و نیز از دیگر عزیزانی تشکر و قدردانی می کنم که هر یک به نوعی در آماده سازی و انتشار نهایی این کتاب نقشی ایفا کرده و یاریگر نویسنده شدند.

با این حال در پایان این مقال تذکر می دهم مسئولیت هر آنچه در این کتاب طرح شده است بر عهده نگارنده این سطور می باشد و امید دارم مخاطبان و علاقه مندان محترم مباحث و مطالب این کتاب را با دقت و وسواس مورد مطالعه و بررسی قرار داده و اشتباهات احتمالی راه یافته در آن را به نویسنده متذکر شوند. البته تذکرات و انتقادات علمی و سازنده منتقدین محترم راهگشای نویسنده خواهد بود.

مظفر شامدی

تهران - بهار ۱۳۸۷

مقدمه

مطالعه و بررسی زندگی و کارنامه فعالیت خاندانها و شخصیت‌های مهم و تأثیرگذار در عرصه سیاسی و اجتماعی کشور در درک و فهم ملموس‌تر و منطقی‌تر تحولات تاریخی و سیاسی جوامع گوناگون در مقاطع مختلف و ازجمله تحولات ایران در تاریخ معاصر نقش قابل توجهی دارد. تا جایی که به جامعه ایرانی مربوط می‌شود در بسیاری از موارد تکوین، قدرتیابی و دوام و بقای خاندانها و شخصیت‌های تأثیرگذار در عرصه سیاسی، اداری، اجتماعی و اقتصادی کشور با تکوین، استقرار و تداوم سلطه و قدرت حاکمیتها و سلسله‌های حکومتگر گوناگون ارتباطی مستقیم و متقابل داشته است. خاندان بدون پیشینه اقبال ازجمله همین موارد است که عمده دلیل قدرتیابی و نام‌آور شدن آن مرهون شکل‌گیری و استقرار حکومت سلسله پهلوی در اوایل قرن چهاردهم هجری شمسی بود. اثری که پیش روی مخاطبان محترم قرار دارد بر آن است تا با نگرشی تحلیلی - تاریخی روند شکل‌گیری و اهمیت یافتن خاندان اقبال در واپسین سالهای عمر سلسله قاجار و اوایل قدرتیابی و سلطنت رضاشاه پهلوی را مورد بررسی و مطالعه قرار داده و با ارزیابی تاریخی زندگی (عمدتاً سیاسی) اعضای مهمتر این خاندان گوشه‌هایی از دلایل نام‌آور شدن آن در دوره پهلوی را برای مخاطبان توضیح دهد. با این تذکر که زندگی سیاسی دکتر منوچهر اقبال نامدارترین و شناخته‌شده‌ترین عضو خاندان اقبال در دفتری جداگانه و مستقل در اختیار علاقه‌مندان به مباحث تاریخی قرار خواهد گرفت که البته بسیار مبسوط و مفصل خواهد بود. بدین ترتیب کتاب پیش رو در مجموع شامل یک پیشگفتار، مقدمه، ۶ فصل (متن اصلی کتاب)، فهرست منابع و مآخذ، فهرست اعلام و گزیده سند و عکس خواهد شد. فصل اول کتاب به پیشینه خاندان اقبال و عمدتاً زندگی

حاجی میرزا ابوتراب (مقبل السلطنه) اختصاص دارد و پنج فصل باقی کتاب هم به بررسی تاریخی - تحلیلی زندگی فرزندان و بازماندگان نام‌آور و شناخته شده‌تر حاجی میرزا ابوتراب می‌پردازد. فصل دوم کتاب زندگی و فعالیتهای عمدتاً سیاسی علی اقبال را مورد بررسی قرار خواهد داد و در فصل سوم اثر حاضر فراز و فرود زندگی خسرو اقبال به مخاطبان محترم ارائه می‌شود. در فصل چهارم کتاب خوانندگان با زندگی و فعالیتهای عبدالوهاب اقبال (اقبال التولیه) آشنا خواهند شد، و در فصل پنجم هم زندگی و عملکرد محمدعلی و احمد اقبال مورد بررسی و ارزیابی تاریخی قرار خواهد گرفت. فصل ششم و پایانی کتاب هم به زندگی کورش، هوشنگ، حوری، ایران (ایراندخت) و اقبال اقبال نگاهی گذرا خواهد داشت.

مظفر شاهدی